

Studium interwencji

Tytuł interwencji: Ocenianie w klasie zróżnicowanej sprzyjające nauczaniu i uczeniu się

Poziom interwencji:

oddziaływanie na nauczycieli; oddziaływanie na dziecko/ucznia; oddziaływanie na zespół klasowy

Etap edukacyjny:

szkoła podstawowa klasy 4-8, szkoła ponadpodstawowa

Kategoria interwencji:

technika/strategia oceniania i nauczania

Problem:

Interwencja odnosi się do problemu, pojawiającego się w sytuacji, gdy uczniowie ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi są oceniani tak samo, jak wszyscy inni, bez uwzględniania ich niestandardowych zasobów lub ograniczeń. Ocenianie nie uwzględnia ich indywidualnych możliwości, a formy egzekwowania wiedzy i umiejętności (w tym sprawdziany pisemne) nie są dostosowane do specyfiki funkcjonowania uczniów. Najczęściej nauczyciele stosują ograniczenie treści lub liczby zadań (np. dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem, dysleksją, z doświadczeniem migracji), co nie powinno być jedyną formą weryfikowania wiedzy i umiejętności. Nie jest to także dostosowanie wymagań edukacyjnych. Problemem jest również ocenianie klasówek, kartków, sprawdzianów, egzaminów, których forma nie została dostosowana do potrzeb ucznia, np. percepcyjnych. Zdarza się, że nauczyciele z litości lub pobłażliwości

zawyżają oceny uczniom z niepełnosprawnościami. Czasami rezygnują z niektórych treści programowych albo zaniżają oceny, jeśli uczeń nie mieści się w czasie, pracuje wolniej, potrzebuje więcej czasu na wykonanie zadania. W związku z tym, uczniowie nie uzyskują adekwatnej oceny poziomu swojej wiedzy i umiejętności.

Cele:

1. Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie oceniania uczniów w sposób zróżnicowany.
2. Doskonalenie umiejętności stosowania oceniania bieżącego w celu dawania informacji zwrotnych, które służą podnoszeniu wiedzy i umiejętności uczniów.
3. Poszerzanie wiedzy nauczycieli na temat stosowania zróżnicowanego oceniania sumującego.

Ogólny opis interwencji:

Opisywana interwencja jest przykładem efektywnego oceniania wewnątrzszkolnego uczniów z wykorzystaniem różnorodnych jego form, nie tylko najbardziej popularnego oceniania cyfrowego. Proponowane rozwiązanie może być inspiracją dla nauczycieli w bieżącej pracy z uczniami. Poszerza jednocześnie ich wiedzę na temat oceniania bieżącego i sumującego oraz wyposaża dodatkowe umiejętności.

Ocenianie w klasie zróżnicowanej oznacza zaangażowanie samego ucznia w ten proces, co w praktyce oznacza również wpływ ucznia na proces uczenia się i osiąganie celów. Z tym wiąże się różnorodny przekaz informacji uczniowi, dostosowanej zarówno do jego potrzeb, jak i do sytuacji dydaktyczno-wychowawczej. W celu motywowania dziecka do osiągania założonych celów niezbędne są różne strategie nauczania i oceniania.

W procesie wyznaczania indywidualnych celów dla ucznia oraz sposobów jego oceniania powinni uczestniczyć rodzice tego ucznia, do czego mają pełne prawo, zagwarantowane także obowiązującymi przepisami. To naturalny aspekt współpracy z rodzicami i nie może być postrzegany przez nauczycieli jako ingerencja rodziców w warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego. Idealna jest sytuacja

porozumienia się w tych kwestiach z rodzicami, wzajemna akceptacja szkolnego prawa, z korzyścią i dla dobra dziecka.

Największa rola w procesie oceniania należy do nauczycieli. Wyznaczając cele uczniom, wyznaczają je także sobie, bowiem sukces ucznia jest także sukcesem nauczyciela i efektem jego pracy. To również informacja, że wybrane strategie nauczania oraz oceniania uczniów zostały dobrze zaplanowane i są skutecznie realizowane.

Nie bez znaczenia jest tu uwzględnianie wielu uwarunkowań procesu uczenia się i oceniania uczniów: szkolnych, behawioralnych, społecznych i emocjonalnych, mających wpływ na funkcjonowanie dziecka i osiągnięte przez nie postępy edukacyjne oraz jego zachowanie. Oceny danego ucznia nie mogą być porównane z ocenami innymi dziećmi w klasie. To indywidualne osiągnięcie ucznia, odpowiadające jego możliwościom. Tak postrzegane ocenianie ma służyć zwiększaniu szans edukacyjnych, a także wzrostowi aktywności i motywacji dzieci.

Pożądanym jest, by nauczyciele uczestniczyli w doskonaleniu zarówno swojej wiedzy, jak i umiejętności w zakresie oceniania.

Terminologia, związana z ocenianiem, jednolita dla wszystkich, powinna być powszechnie znana nauczycielom, specjalistom szkolnym, uczniom i ich rodzicom.

Wytyczne do oceniania włączającego (2003): https://www.european-agency.org/sites/default/files/assessment-materials-indicators_assessment_indicators_pl.pdf, dostęp: 19.09.2023 r.

Polityka edukacyjna państwa stwarza możliwości zróżnicowania form oceniania i daje szkole autonomię do określania własnych rozwiązań w tym zakresie. Najważniejszym celem szkoły jest bowiem przygotowanie swojego absolwenta do jak najlepszego funkcjonowania w przyszłości, w tym na rynku zawodowym, do czego właściwe ocenianie mocno się przyczynia.

Możliwość uzyskania przez ucznia najlepszej oceny, mimo ograniczeń (np. zdrowotnych), to komunikat dla niego, że może i potrafi oraz nieoceniona informacja, która procentuje w dorosłym życiu.

Podstawy naukowe interwencji:

Ocenianie zróżnicowane, czyli dostosowane do indywidualnych potrzeb uczniów, ma istotny wpływ na proces uczenia się. Takie podejście jest bardziej efektywne niż podejście tradycyjne, w którym wszyscy uczniowie są oceniani w taki sam sposób.

1. **Motywacja do uczenia się.** Ocenianie zróżnicowane może zwiększyć motywację uczniów. Kiedy widzą, że oceny i informacje zwrotne są dostosowywane do ich indywidualnych umiejętności i potrzeb, są bardziej zaangażowani w naukę (Tomlinson, Moon, 2013).
2. **Redukcja stresu i lęku.** Ocenianie zróżnicowane może pomóc w zmniejszeniu stresu i lęku związanego z ocenami. Uczniowie czują się mniej zestresowani, gdy wiedzą, że oceny są dostosowane do ich aktualnego poziomu umiejętności (Guskey, 2007).
3. **Poprawa samooceny.** Ocenianie zróżnicowane może pomóc uczniom w rozwoju pozytywnej samooceny. Kiedy widzą, że robią postępy i osiągają cele dostosowane do swoich umiejętności, czują się bardziej pewni siebie jako uczenia się (Wormeli, 2006).
4. **Indywidualny rozwój.** Ocenianie zróżnicowane umożliwia uczniom indywidualny rozwój. Nauczyciele mogą dostosowywać materiał dydaktyczny i oceny do poziomu każdego ucznia, co przyspiesza jego postępy (Tomlinson, 2005).
5. **Zwiększenie zrozumienia materiału.** Indywidualizowane podejście do oceniania może pomóc uczniom w lepszym zrozumieniu materiału. Poprzez dostosowanie ocen do poziomu ucznia, nauczyciele mogą skupić się na doskonaleniu kluczowych umiejętności (Guskey, 2003).
6. **Efektywność procesu uczenia się.** Czynniki mające największy wpływ na polepszenie efektów nauczania to: samoocena uczniowska, ocenianie kształtujące i informacja zwrotna (Hattie, 2015).

7. **Przyrost wiedzy.** Przychylny komentarz dotyczący osiągniętych przez uczniów wyników, zwiększa ich zainteresowanie przedmiotem, nastawienie oraz dobrowolne zachowania związane ze zdobywaną wiedzą (Marzano, 2012). Empiria z tego zakresu potwierdza, że zarówno uczniowie pełnosprawni, jak i niepełnosprawni, wykazują lepsze rezultaty w testach zaprojektowanych uniwersalnie niż w tradycyjnej ich wersji (Dolan, 2005).
8. **Równe szanse w ocenianiu.** Uniwersalne projektowanie zadań testowych redukuje potrzebę tworzenia adaptacji materiału testowego, testów rozszerzonych o zadania specjalnie przygotowane dla uczniów z określonym typem potrzeb edukacyjnych (*alternate assessment*), dając wszystkim uczestnikom równy dostęp do warstwy treściowej zadań i porównywalne szanse zademonstrowania swoich umiejętności i wiedzy, a nauczycielom możliwość adekwatnej oceny wyników egzaminowania poprzez trafne ustalenie relacji: indywiduum – grupa odniesienia (Ketterlin-Geller, 2005).

Ocenianie zróżnicowane jest szczególnie ważne w kontekście różnorodności uczniów, ich umiejętności i potrzeb. Pomaga ono stworzyć bardziej sprawiedliwe i efektywne środowisko uczenia się, w którym każdy uczeń ma szansę osiągnąć sukces.

Strategia działania:

Poniżej prezentujemy strategię działania, którą przyjmuje nauczyciel, realizując interwencję podczas pracy z uczniami na lekcji.

1. Nauczyciel określa i wyjaśnia uczniom, czego mają się w trakcie lekcji nauczyć w zakresie wiedzy i umiejętności (określa cele uczenia się). Podaje je uczniom w języku dla nich dostępnym.
2. Nauczyciel projektuje różnorodne (w zakresie formy i treści) zadania dla uczniów, które pozwolą na osiągnięcie celów.

Na lekcji biologii omawiając budowę serca, można zaproponować zadania, w których uczniowie np.: identyfikują części serca z wykorzystaniem narzędzi

TIK, modeli, schematów, opisują wybrane elementy budowy serca lub/i rozwiązują problem związany z funkcjonowaniem serca.

3. Nauczyciel przydziela zadania, uwzględniając indywidualne możliwości i potrzeby uczniów.
4. Uczniowie realizują zadania w różny sposób, z wykorzystaniem np.: fotografii, obrazów, obrazów-symboli, pisma, wypowiedzi ustnej, kart pracy, tekstu komputerowego, wideo, wsparcia kinestetyczne (w low-tech) itp.
5. Uczniowie wykonują zadania na różnym poziomie trudności np.: odpowiedź uproszczona vs. rozbudowana (jednokrotny wybór lub otwarte pytania), pracując indywidualnie lub grupowo.
6. Nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnych, w trakcie ich pracy lub w sposób odroczony. Np.: sondowanie, potwierdzanie, pytania pogłębiające, zatrzymywanie odpowiedzi, „sprawdź sam”.
7. Informacja zwrotna zawiera niezbędne elementy:
 - a. Co uczeń zrobił dobrze?
 - b. Co wymaga poprawy?
 - c. Jak należy poprawić zadanie?
 - d. Jakie może podjąć inne działania umożliwiające dalszy rozwój wiedzy i umiejętności w tym zakresie?
8. Po uzyskaniu informacji zwrotnej uczeń ma możliwość poprawienia swojej pracy, zgodnie z uzyskanymi informacjami.
9. Uczeń w trakcie realizacji zadania ma możliwość dopytywania, sprawdzania, szukania odpowiedzi, korzystania z mediów, opinii rówieśników, odwoływania się do kryteriów oceny itp.
10. Nauczyciel tworzy warunki do samooceny i wykorzystuje jej efekty do dalszej pracy.

11. Nauczyciel wykorzystuje ocenę koleżeńską jako jeden ze sposobów oceniania.
12. Uczniowie w różnorodny sposób prezentują efekty swojej pracy. Np.: prezentacja multimedialna, wypowiedź ustna, uzupełniona karta pracy, rysunek, notatka, drama, nagranie filmowe, esej, produkcja artystyczna.
13. Na podstawie efektów pracy uczniów realizujących różnorodne zadania nauczyciel, odnosząc się do kryteriów, dokonuje oceny ich wiedzy i umiejętności lub uczniowie dokonują samooceny indywidualnej/grupowej czy oceny koleżeńskiej.
14. Nauczyciel różnicuje ocenianie uczniów zgodnie z warunkami i sposobem oceniania wewnątrzszkolnego, np. jeżeli wykonane zadanie odpowiada ustalonym kryteriom oceny, to nie jest ważne, w jakiej formie uczeń zaprezentował efekty swojej pracy (np. na rysunku czy w notatce).

Czas trwania:

Początek interwencji: przed rozpoczęciem nowej partii materiału/działu nauczyciel prowadzi lekcje w taki sposób, aby było możliwe zróżnicowane ocenianie, zarówno bieżące, jak i sumujące (zależnie od etapu realizacji treści programowych).

Minimalny czas trwania jest zależny od przedmiotu i liczby lekcji w ciągu tygodnia:

- przedmioty realizowane w częstotliwości 1-2 lekcje w tygodniu – 1 okres/półrocze;
- przedmioty realizowane w częstotliwości 3 i więcej lekcji w tygodniu – 3 miesiące.

Monitorowanie i ewaluacja skuteczności:

Ewaluacja interwencji zakłada ocenę:

- z dwóch perspektyw (ucznia i nauczyciela);

- różnorodnych sposobów realizacji procesu nauczania–uczenia się, z uwzględnieniem zróżnicowanych działań uczniów i prezentacji ich wiedzy i umiejętności;
- dokonywaną w zróżnicowanej klasie.

Do oceny wzrostu wiedzy i umiejętności uczniów posłużyć mogą następujące działania:

- analiza ocen bieżących w określonym przedziale czasu (nie krótszym niż 3 miesiące) w celu sprawdzenia, czy oceny odzwierciedlają poziom wiedzy i umiejętności ucznia, np.: są bardziej zróżnicowane oraz mają różne formy w porównaniu z ocenami, które otrzymywał uczeń przed wdrożeniem interwencji.

Do oceny metody można wykorzystać następujące narzędzia:

- Załącznik 1 – „Arkusze obserwacji lekcji” według ustalonych kryteriów, biorących pod uwagę zróżnicowanie sposobów pracy uczniów i ocenę efektów ich pracy. Arkusz może zastosować specjalista wspierający proces interwencji, w celu monitorowania oddziaływań nauczyciela;
- Załącznik 2 – „Ankieta ewaluacyjna” skierowana do uczniów po upływie czasu nie krótszego niż 3 miesiące realizowania interwencji polegającej na ocenianiu zróżnicowanym.

Ryzyko/zagrożenia w realizacji:

Główne ryzyka związane z realizacją interwencji, to:

1. Brak czasu na stosowanie zróżnicowanego oceniania. Wówczas tradycyjny stopień jest najprostszym sposobem oceniania.
2. Zbyt duża liczebność klas. W klasie 25-30-osobowej przekazanie indywidualnej informacji zwrotnej jest dużym wyzwaniem dla nauczyciela.

3. Niewystarczające kompetencje nauczycieli w zakresie oceniania w klasie zróżnicowanej (brak znajomości prawa i wynikających z niego zobowiązań dla nauczyciela, niewystarczająca wiedza merytoryczna na temat oceniania).
4. Różny poziom szczegółowości warunków i sposobów oceniania wewnątrzszkolnego, nierzadko brak odniesienia do różnych form oceniania.
5. Duży społeczny poziom frustracji nauczycieli i realizacja jedynie koniecznego minimum w najprostszy sposób.

Załączniki:

1. Załącznik 1 - Arkusz obserwacji lekcji
2. Załącznik 2 - Ankieta dla uczniów/uczennic

Bibliografia:

Andrade, H. L., Valtcheva, A. (2009). Promoting learning and achievement through self-assessment. *Theory into Practice*, 48(1), 12-19.

Black, P., Wiliam, D. (1998). Inside the black box: Raising standards through classroom assessment. *Phi Delta Kappan*, 80(2), 139-148.

Boud, D., & Falchikov, N. (2006). Aligning assessment with long-term learning. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 31(4), 399-413.

Brookhart, S. M. (2013). *How to assess higher-order thinking skills in your classroom*. ASCD.

Brookhart, S. M., & Guskey, T. R. (2007). Achievement Effects of High School Reform. *Research in the Schools*, 14 (1).

Dolan, R. P., Hall, T. E., Banerjee, M., Chun, E., Strangman, N. (2005). Applying principles of universal design to test delivery: The effect of computer-based read-aloud on test performance of high school students with learning disabilities. *Journal of Technology, Learning, and Assessment*, 3(7), 4-32.

Guskey, T. R. (2003). How Classroom Assessments Improve Learning. *Educational Leadership*, 60(5), 6-11.

Guskey, T. R. (2007). Closing the Assessment Gap: What Needs to be Done? *Phi Delta Kappan*, 89(8), 647-654.

Hall, K. (2022). *Szkoła przyszłości. Jakich zmian potrzebujemy w edukacji?* Warszawa: Wydawnictwo Stentor.

Ketterlin-Geller, L. R. (2005). Knowing What All Students Know: Procedures for Developing Universal Design for Assessment, *The Journal of Technology, Learning, and Assessment*, Vol.4, N.2, 4-23.

Marzano, R. J. (2012). *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*. Warszawa: Wydawnictwo CEO.

Moss, C. M., Brookhart, S. M. (2014). *Cele uczenia się*. Warszawa: Wydawnictwo CEO.

Guskey, T. R. (2011). Five Obstacles to Grading Reform. *Educational Leadership*, 69(3), 17-21.

Hattie, J., Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112.

Hattie, J. (2015). *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*. Warszawa: Wydawnictwo CEO.

Marzano, R.J. (2012). *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*. Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Pellegrino, J. W., Chudowsky, N., Glaser, R. (2001). *Knowing What Students Know: The Science and Design of Educational Assessment*. National Academies Press.

Sterna, D. (2016). *Uczę się uczyć*. Warszawa: Wydawnictwo CEO.

Tomlinson, C. A. (2005). *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms*. ASCD.

Wormeli, R. (2006). *Fair Isn't Always Equal: Assessing and Grading in the Differentiated Classroom*. Stenhouse Publishers.